

ישיבות המליאה

שנת התשמ"ד

הישיבה המאה שישים וארבע – המאה שישים וחמש (קס"ד – קס"ה)

ביום רביעי, י' בכסלו התשמ"ד (16 בנובמבר 1983), בשעה שלוש וחצי אחה"צ, בבית האקדמיה בירושלים.

הנוכחים: החברים האדונים א' אבן-שושן, ש' אברמסון, א"א אורבך, ע' אורנון, ש' אירמאי, י' בלאו (יו"ר), א' בנדויד, ז' בן-חיים, ג' גולדנברג, א' דותן, א' מגד, מ' מדן, ע"צ מלמד, ד' סדן, א' פורת, גב"ע צרפתי, י' רצהבי, י' שבטיאל, י' שלו.

החברים היועצים הגברת ש' הראבן והאדונים מ' אזר, מ' איזק, א' אלדר, א' אמיר, מ' בר-אשר, מ' ולנשטיין, ד' טנא, י' יהלום, מ' מייזלש, מ' מיקם, י' מנצור, י' פליקס, ד' שפרבר.

עובדי האקדמיה הגברות ש' בהט, ע' קלין, נ' רייך, ר' אלמגור-רמון, צ' שפירא והאדונים נ' אפרתי וי' ינאי.

אורחים: הגברות אדלר, נתיב והא' א' בן-נון, בנותיו ובנו של המנוח יחיאל בן-נון ז"ל;

הא' י' גולן, השופטים הא' מ' גולן, ח' כהן ומ' שמגר וכן ידידים ומוקירי זכרו של המנוח מ' שלי ז"ל;

פרופ' א' רוזנמן, מומחה במקצוע הגינקולוגיה.

התנצלו: האדונים ע' איתן, א' הלקין, ש' מורג, א' מירסקי, ש' מלצר, ח' רבין, א' רובינשטיין. האדונים א' ברוידא וא' טל – בחו"ל.

סדר היום: א. ברכות

ב. דברים לזכר הא' יחיאל בן-נון ז"ל ולזכר הא' מאיר שלי ז"ל

ג. פנייה בעניין יוסף ביגון, אסיר ציון

ד. ענייני דקדוק של מלים בשימוש כללי:

1. ריבוי "להיט"

2. ניקוד "אתר"

3. "לדווח"

4. "לישם"

5. ניסוחו של שבר חשבוני כגון $\frac{1}{13}$, $\frac{12+5}{13}$

ה. ענייני מינוח – מונחי גינקולוגיה

ו. אישור זיכרונות הדברים משיבות קנ"ט-ק"ס

א.

הא' בלאו: גבירותיי ורבותיי, חברים ואורחים, אני מתכבד לפתוח את ישיבת מליאת האקדמיה המאה שישים וארבע.
ראשית דבר אני רוצה לברך בשם האקדמיה את חברנו, פרופסור עזרא ציון מלמד, שהגיע לגבורות ביום ב' בכסלו. כולנו מאחלים לו, שימשיך בעבודתו הפורייה והמבורכת עד מאה ועשרים. (חברי האקדמיה הצטרפו לברכה בתשואות, ופרופסור מלמד קם והודה למברכיו בקידה.)

ב.

נעלה עתה את זכר חבר האקדמיה לשעבר, ד"ר **יחיאל בן-נון**, שהלך לעולמו בקיץ שחלף, בד' באב התשמ"ג.
[היו"ר הזכיר את פעליו של המנוח בהוראה ובמחקר במדעי היהדות (למן שבתו בחיפה ועד עברו לירושלים), כפרסום חומר לימוד למורים ולתלמידים, הן בפרשנות ימי הביניים הן בספרות ימינו, וכהדירת טקסטים.
באקדמיה פעל המנוח הן בחיפה, בוועדה המרכזית למונחי הטכנולוגיה אשר בשיתוף עם הטכניון, והן בירושלים, בשנים תשט"ו-תשכ"ט, והרבה תרומתו בעבודת המינוח שם ופה, תרומה שהגיעה לסיכומה במילונים מקצועיים שונים ורבים, ובהם המילונים לרתכות, טלפונאות, הידרוליקה, עבודות מתכת, ימאות, הידרולוגיה, סרטוט. נאמנותו למקורות הלשון ולמסורת ישראל, שהיה מושרש בה, בלטה הן במינוח הן בדקדוק לשוננו, שקינא לה ולטהרתה, ועל רקע זה אף פרש מעמנו. פרסומיו ב"בית מקרא" ובמקומות אחרים יעידו על גדולתו].
יהי זכרו ברוך ושמור עמנו.

הא' בלאו: אני מזמין את חברנו, מאיר מדן, להעלות את זכר חבר האקדמיה **מאיר שלי ז"ל**, שהלך לעולמו בסתיו שחלף.

הא' מאיר מדן:

קשה לי לומר דברי מספד על אדם, שעודני רואה אותו כאיש חי, ער ופעיל נגד עיניי, שכך היה מאיר שלי עד יומו האחרון, מעבר לגיל תשעים ומעלה.
קווי האופי הבולטים בו בכל הופעתו - בשיחת רעים, בישיבה לדיון עיוני בענייני לשון, בדיון מעשי בענייני מנהל - הם היושר והבהירות. יושר כלפי עצמו ומצפנו, יושר כלפי הזולת ויושר כלפי העניין הציבורי שהוא שרוי בו; יושר מבחינה מוסרית, מבחינה חברית, מבחינה שכלית (אינטלקטואלית). בהירות מצד החשיבה, מצד ההערכה, מצד ההבעה בדיבור או בכתב.
הוסף על אלה את סגולותיו שרכש בלימודיו. בצעירותו ספג תורה במרכזי התורה החשובים בארץ לידתו, ומכאן התערותו ובקיאותו במקורות ובלשונם. לאחר מכן, אחר עלייתו לארץ, המשיך את לימודיו בבית מדרשו של דוד ילון ובמכונים ללימוד תורת המשפטים.
ולבד מאלה - פעילותו הציבורית כמנהלו של העיתון "דבר", כעורכה של הוצאת הספרים "עם עובד" וכתתון במחיצתם של ראשי תנועת העבודה הציונית יום יום.

ומכאן הוא מגיע, עם ייסודה של מדינת ישראל, אל התפקיד, אשר כאילו נוצר וחיכה לאדם כמוהו שיבוא ויטלנו ויקבלנו עליו - ניסוח חוקי המדינה, נוסח עברי מקורי וחדש במקום לשון-תרגום שאולה לחוקים שמקורם בלשון אחרת. ויהא יחסנו לעצם החקיקה והשיפוט אשר יהיה - דבר אחד ברור ללא שום פקפוק: לשון החוק בהירה, ברורה, תקינה, יפה - וזו זכותו של מאיר שלי ז"ל.

ושנים מועטות אחר ייסוד האקדמיה ללשון העברית, בכסלו תשט"ו, הגיע שלי לתוך שורת חבריה, וכחבר האקדמיה מילא את תפקידו עד יומו האחרון. וכשאני אומר "מילא את תפקידו", יהא ברור: הדברים אמורים ומכוונים פשוטם כמשמעם. לא נשיאת התואר המכובד לבדה, אלא עשייה ממש, נשיאה בעול, בדאגה ובפועל, יום יום.

שלי ז"ל השתתף בישיבות מליאת האקדמיה, ככל יכולתו, גם בעת שבתו בירושלים, וגם משעבר לעת זקנה ושיבה לתל-אביב. שנים רבות היה חבר מנהלת האקדמיה והרוח החיה שבאופני מנהלה זו. כל השנים היה חבר פעיל ומסור ביותר בוועדות האקדמיה, הן בוועדות של מונחים - ולא רק של מונחי משפט - והן בוועדות לקביעת תקני לשון בכתב ובתעתיק מעברית לכתב לעז ומלועזית לעברית, והן בוועדות לענייני מנהל ותקציב ומנגנון.

התקנת הלשון מבחינת אוצר המלים והמונחים המקצועיים ומבחינת הניסוח והסגנון תובעת דיוק נמרץ, במיוחד בלשון המשפט ובלשון המדעים השונים. ובצדו של הדיוק הנמרץ היא תובעת גם צורה ולבוש עברי הגון. ושוב, כשאנו מדברים במקצוע המיוחד לו והקרוב אליו, אסור לשכוח, שמימי עולם היו בלשונו חוקים וספרי חוק ומשפט כתובים ומנוסחים על דיוקם, "משפט כתוב". לא גמגומי מלים ועקיפות סגנון, ולא דיבור נכרי וכתובה מלועזת במלים עבריות.

ואין להתעלם גם מזאת: ער ורגיש היה ביותר לצרכיה ולתביעותיה של הלשון החיה. שקידתו על תקנת הלשון לא פגעה במאמציו להתאימה למציאות, ושמעתי מפי שופטים, שלא גדלו על ברכי העברית, שאם עברית תקינה וברורה נשמעת מפיהם ויוצאת כתובה מתחת ידם, הרי זו זכותו של חברנו המנוח.

על פעילותו באקדמיה ניתן לומר כלשון הכתוב "ורב שלום בנייד" וכמדרשו "אל תקרא בנייד אלא בונייד". "בונייד" בשני מובניו, גם מלשון בנייה וגם מלשון בינה (על דרך צורת דקדוק כמו "הקומים עלי" במשמע "הקמים עלי").

בכל פעילותו בלטה דאגת אמת, שקידת אמת וידידות אמת - גם בתחום המינוח, גם בתקינת תקני לשון, גם בדיוני המליאה, גם בפעולה האמרכלית ובקשירת יחסים בין האקדמיה לבין מוסדותיה המחוקקים והמנהלים של המדינה.

רבותיי, אם אומר לפרט את פעולותיו - יארך הדיבור הרבה, כי רבות הן. עיינו קצת בכרכים הרבים של "זיכרונות האקדמיה", וכל מקום שתמצאו את שלי מדבר, עשו אוזנכם כאפרכסת, כי דבריו מלאים עניין, מדויקים, מיוסדים על עיון מדוקדק ובינה מעמיקה בחומר, שהכינו חברים וועדות. הדברים מנוסחים, מוגהים ובדוקים יותר מדבריהם של רבים אחרים, שכן טורח היה בניסוחם, בבדיקתם ובמסירתם, והם צריכים לימוד.

רבותיי, שוב אני מסיים את דברי המספד וההערכה בדברי החכם "והחי יתן אל לבו". ויהא זכרו לברכה.

ג.

הא' בלאו: האקדמיה ללשון החליטה, בעקבות פסק הדין במשפטו של יוסף ביגון, לפנות אל האקדמיות ללשון בארצות אחרות, ולבקשן להצטרף אל מחאתנו בעניין. אקרא לפניכם את המכתב:

"יוסף ביגון נידון לחמש שנות מאסר ושבע שנות גלות על הוראתה של הלשון והתרבות העברית.

האקדמיה ללשון העברית פונה אל האקדמיות האחיות בכל העולם, ומבקשת מהן להצטרף אל המחאה על רדיפת הלשון העברית בברית המועצות. אנו, האקדמיות ללשון, מצוות לא רק על פיתוח לשונותינו ומחקרן, אלא גם על העיקרון של חופש השימוש בכל לשון ובכל אתר. אנו מוחים על הרדיפה האכזרית של יוסף ביגון בגלל הוראתה של הלשון והתרבות העברית.

אבקש אישור לפנייתנו זאת. (הנאספים הסכימו לפנייה).

ד.

הא' בלאו: אנו עוברים עתה לענייני דקדוק של מלים בשימוש כללי. (1) המונח הראשון שנדון בו יהיה המונח "להיט", שוועדת הדקדוק הציעה לו את הריבוי "להיטים" על דרך "קהיט" "קהיטים", ולא את הריבוי להיטים. בבקשה, אם אין הערות – אני עובר מהר אל

(2) המונח השני, ניקוד "אתר". ועדת הדקדוק הציעה לנקד את המלה "אתר" בחטף פתח ובקמץ, "אֶתֶר", רוצה לומר, אם המשקל יהיה משקל "פֶּעֶל", שכמוהו איננו המשקל ההיסטורי בקמץ, הרי הקמץ יתקיים בכל הנטייה, והצורה תהיה "אֶתֶרִי", "אֶתֶרִיכִם", "אֶתֶרִיהִם".

(3) המונח השלישי – "לדווח". לפני זמן רב דנה האקדמיה במלה "דו"ח" ובאפשרות לגזור מן המלה הזאת את הפועל "לדווח". השאלה שעמדה אז לפני האקדמיה הייתה, האם עלינו לראות במלה "דו"ח" אך ורק ראשי תיבות, או האם מותר להשמיט את הגרשיים מן המלה הזאת, ואז – האם מותר לנו לגזור מן השם הזה פועל בדמות "דיווחתי"? ועדת הדקדוק מציעה כעת, שהשם יוכל להיכתב מעכשיו בלא גרשיים, וכפועל יוצא מכך נוכל לגזור את הפועל "לדווח" מן השם הזה.

(4) נקודה רביעית היא המלה המפורסמת "לישם". האקדמיה לא הייתה שבעת רצון במשך כל הזמן מן המלה הזאת, והציעה את הפועל "להחיל". אבל שנים רבות עברו מאז ההצעה הזאת, והעובדות הראו, ש"להחיל" (לא מעט בגלל האות ח"ית, בגלל הזהות הפונטית, אם אין מבטאים את החי"ת של "להחיל") לא נתקבל בציבור. לעומת זה, "לישם" מקובל היום במידה רחבה מאוד. כמוכן, כולנו יודעים, שבעצם השורש כאן הוא שורש מלאכותי שנוצר מחדש על דרך פ"י. למרות זאת, מאחר שהמלה נתקבלה, ועדת הדקדוק מציעה, שהאקדמיה תאשר את העובדות כמות שהן ותקבל את המלה "לישם".

האם יש איזו הערה?

נדון כעת בכל ביטוי וביטוי, ונתחיל בראשון.

1. "להיט", "להיטים".

האם הריבוי הזה, "להיטים", מקובל עליכם? מי בעד זה?

הא' אורנן: מה הנימוק לדבר זה? לא די שיש לנו יוצא מן הכלל אחד (רהיט, רהיטים), שאנחנו באים ומוסיפים עליו?

הא' בלאו: הנימוק היה, בין שנצדיק אותו ובין שלא, שמאחר שבדיבור מבטאים את "להיטים" ב-a אחרי הלמ"ד, אפשר להצדיקו באמצעות המלה "רהיטים".

הא' **אורנו**: אני הייתי אומר, שאם סומכים על מה שאומרים, כי אז אומרים "להיטים".
 (הא' **בלאו**: כן, בהחלט, נכון! "להיטים" אומרים). היינו, קרה מה שקרה, והמלה "להיט"
 נשמעת ברבים "להיטים". למה אנחנו צריכים להיכנע לדבר, שהוא נגד החוקים שלנו באופן
 מובהק? אינני יודע איזו "תאונה" קרתה ב"שיר השירים" ל"להיטים". איננו יודעים מה קרה
 כאן. זה דבר שהוא נגדר יוצא מן הכלל מובהק. (הא' **בלאו**: לא כל כך. אתה יכול תמיד
 לומר, שזה תשלום דגש, וכדומה). בכל אופן, זוהי סוגיה, והיא נוגעת בפסוק אחד ב"שיר
 השירים", והשאלה היא, איך לנמק את המלה הזאת, "להיט", שהריבוי שלה יהיה "להיטים".
 אנחנו שומעים שוב ושוב בדיוני הוועדות והמליאה, כבעניין "יישום" ו"דיווח", עד כמה רחוקה
 האקדמיה מן הציבור, ואינה מביאה בחשבון מלים כפי שהן השתרשו. יש לברר, אם מלה זו
 אמנם השתרשה בציבור, ואם אנחנו צריכים ללכת במקרה זה אחרי צורה שונה ומשונה,
 שמגדילה עוד יותר את מספר היוצאים מן הכלל. אינני מבין מה הרווח שבדבר!

הא' **בן-חיים**: בציבור אומרים גם כך וגם כך. גם "להיטים" וגם "להיטים". על-כן,
 כשהציעה הוועדה "להיטים", ניתן לראות בקמץ זה קמץ קיים. יש צורות כאלה.

הא' **אורנו**: אבל מי צריך יוצא מן הכלל נוסף? מדוע לתת הכשר לדבר חריג? הנוסף
 עתה בספרי הדקדוק סעיף מיוחד, נוסף? למה לאשר דבר שאינו עיקרון בלשון? נדון בעיקרון,
 ולא בפרט, שיש לשמטו. זה דבר שמוטב, אם כך, לא לדון בו בכלל.

הא' **בנדיד**: לפי דעתך, אנחנו משתעבדים יותר מדיי לדקדוק. מי זה אומר, שצריך
 להיעזר בכל פעם בספרי הדקדוק? קל ללמד "להיט", "להיטים". אכן, יש כאן אנאלוגיה,
 שטחית אמנם, אך אנאלוגיה. זוהי המציאות. אם נתחיל להפריד בין "להיט" ו"להיט" מכאן,
 ובין "להיטים" אבל "להיטים" מכאן, זה יהיה משונה מאוד. הָבָה נִיתֵן לֵאנֵאלוֹגִיָּה לְנֶצַח.
 נקבלנה. זה צירוף קל, אין עוד דוגמאות לכך, וזו אנאלוגיה קלה, שתתקבל. את הדוגמה
 הראשונה אנחנו לומדים מכוח החוק, והשנייה תהיה מקבילה לה. כי שתי המלים דומות
 מאוד, חוץ מן האות הראשונה. וזה נראה לי פשוט, ויש לאנאלוגיה זו אחיזה במציאות.
 על-כן, מוטב שנקבל אותה.

הא' **אלדר**: אמנם אין למלה זו מסורת, אך "מצעד הלהיטים" כבר מושרש. המלה
 מושרשת, ואין בררה.

הא' **צרפתי**: לי נראה, שיש לבדוק שנית את ההנחה, שעליה הדבר מבוסס, שהקהל אומר
 "להיטים" בלמ"ד קמוצה. לי נראה מוזר, שהקהל יאמר כך, ונראה לי יותר, שיאמר "להיטים"
 בלמ"ד שוואית, כשם שאומרים "לקחות" מן "לקוח". הרי גם "להיטים" ברי"ש קמוצה אין
 איש אומר, פרט למלומדים שבבני-ישראל. לכן אני מטיל ספק בהנחה, שהקהל אומר
 "להיטים", ודומה לי, שאומרים "להיטים", כפי שאומרים במלים אחרות, והנחה זו מסתברת,
 כי הרבה מלים הן כאלה.

הא' **שבטיאל**: מבקש אני להזכיר נשכחות. לפני שנים מספר הועלתה שאלת מונח עברי
 למלה הלועזית "שלאגר", וחברים נתבקשו להציע את הצעותיהם. בשעתו שלחתי לוועדת
 המינוח הצעה בכתב והיא: מתן צורה עברית לשם הלועזי עצמו שיהיה בנוי בצליל ובמשקל
 אף במשמעות כל שהיא של השם הלועזי: שָׁגַר. באחת משיבות המליאה שלאחר מכן הציע
 פרופ' טור-סיני לקבל את ההצעה ובשינוי קל: "אשגר". והיום נתקבל השם "להיט" מן הטעם
 ששימושו נפוץ מכבר ברבים.

הא' **אבן-שושן**: המחדש היה קריין "קול ישראל", ודומני שהיה זה משה חובב. (הגב' **שפירא**: זו הייתה רבקה מיכאלי, שחידשה את המונח, ומשה חובב השגירו ברדיו.) אינני יודע, על יסוד מה בחרו בשורש זה דווקא.

הא' **ינאי**: יש כאן לשון נופל על לשון, עברית על אנגלית. באנגלית נקרא ה"שלאגר" "hit", ו"מצעד הפזמונים" קרוי "Hit Parade". ובלשונו הורכבו השורש העברי לה"ט והתואר "להיט" על האנגלית "hit", שבבואתו הגרמנית היא "שלאגר".

הא' **אירמאי**: יש עוד דוגמה דומה, "אָהיל", שהרבו שלו - "אָהילים".

הא' **דותן**: אין טעם להיאבק בנטייתו של הציבור ההוגה לְהִיטִים. ואם הקמץ קשה לחכמי הדקדוק בינינו, המלה יכולה להינקד בפתח. יחיד בפתח וריבוי בפתח: "לְהִיט", "לְהִיטִים", הכול בפתח, ואז הצלצול נשמר, והדקדוק נשמר, והכול בא על מקומו בשלום.

הא' **פורת**: אני מבקש להצטרף לדבריו של הא' אלדר, בעניין ה"לְהִיטִים". הציבור אומר "לְהִיטִים". לפעמים העם גוזר מה שהוא גוזר; "להיט" שהוא מ"hit", ו"מדד" מ"מדה"; נראה לי, שבמקרה הזה המלה יפה וטובה. יפה כאן עצם הרעיון, ויש לזה שוק, ויש על זה קופצים, ובסך הכול זה חידוש יפה מאוד, ומוטב אפוא שלא לבוא ולבטל אותו, אלא לומר שאנו מסכימים. לא שאנו נגרים, אלא שאנו מסכימים לעצם החידוש.

הגב' **רייד**: אני מבקשת לשאול, אם תאושר צורת "לְהִיטִים", מה תהיה צורת היחיד: "לְהִיט"?

הא' **אבן-שושן**: כפי שאמרתי כבר, ההיסטוריה של המלה הזאת איננה כל כך ותיקה, ואינני יודע כמה באמת יש הכרח לומר "לְהִיט", "לְהִיטִים". לעתים מבטאים מלים בספק שווא, ספק סגול, ספק קמץ. המבטא נבלע. לכן אני מציע, שהמלה תהיה "לְהִיט", במשקל שאר השמות במשקל הזה, והריבוי יהיה "לְהִיטִים", ואני מקווה, שמשה חובב לא יתרעם עליי בגלל השינוי הזה. זה גם קרוב יותר ללועזית: "hit" ו"לְהִיטִים". ואז יאמרו: "לְהִיט" בְּלְהִיט הבא!

הא' **אמיר**: נדמה לי, שכאן המלה נתקבלה בנקל כל כך, גם מפני שהיא למעשה על משקל ה"פְעִיל", כ"דְּלִיק" וכ"סְדִיר". יש לכך נטייה רבה בקרב דוברי הלשון, ולכן הדבר נתקבל בנקל כל כך, אף על פי שמצד ההיגיון הפורמאלי אין כאן עניין של שם תואר, אלא זה בעצם שם עצם, ורק השימוש הוא על דרך אותם שמות תואר. אינני בטוח, שיש כאן עדות מספקת לכך שאומרים "לְהִיטִים". דומה שהעדויות שקולות, לפחות; ואם כבר מחליטים לקבוע את המלה על משקל "דְּלִיק", "סְדִיר" ו"סְבִיר" - נקבל את הרבים על משקל "דְּלִיקִים", "סְדִירִים", "סְבִירִים" - כך גם "לְהִיטִים". פשוט מאוד, ואין צורך לשנות גם את היחיד משום כך.

הא' **בלאו**: רבותיי, שלוש הצעות עתה לפנינו; אקרא את ההצעות בקמץ ובפתח גם יחד, ואם תתקבל הצעה זו - נוכל להחליט אחר כך, אם בקמץ או בפתח:

- ההצעה הראשונה היא - לקיים את ה-a בכל הנטייה: להִיט, להִיטִים;
- ההצעה השנייה היא - למ"ד שוואית בכל הנטייה: "לְהִיט", "לְהִיטִים";
- ההצעה השלישית היא - a ביחיד, "להִיט", ושווא ברבים, "לְהִיטִים";

הצבעה

- 11 - בעד ההצעה להיט, להיטים - בקמץ (קיים) או בפתח
- 4 - בעד ההצעה "להיט", "להיטים"
- 14 - בעד ההצעה "להיט", "להיטים"

ההצעה "להיט", "להיטים" נתקבלה.

הגב' **בהט**: אני רואה לפניי חובה לערער על ההחלטה ולחזק את ידיה של הגב' נורית רייך. הקביעה לבטא "להיט", "להיטים", תהיה בחינת יוצא מן הכלל, ובניגוד להחלטה קודמת של האקדמיה. החלטנו, ששמות עצם, שאין להם מסורת של ניקוד, יהיו על דרך וריד, צָנים, שָריר. בקביעתנו "להיט", "להיטים" (לא: להיטים) עכשיו, אנו מחליטים מראש על צורה החורגת מן הכלל שקבענו, ויש בכך להרבות מהומה.

הא' **בלאו**: אכן, המלה הזאת היא אמנם יוצאת מן הכלל, גב' בהט, אבל החריג כאן הוא רק חריג בעבודת האקדמיה. אין זה חריג בלשון העברית; שהרי שמות עצם כמו "נדיב", "נדיבים", הם מרובים. אכן, יש כאן חריג בעבודת האקדמיה, ואין בזה כל דבר רע. (הגב' **בהט**: אבל בזה יצרנו יוצא מן הכלל) אנחנו יוצרים חריג בעבודת האקדמיה, ולא בלשון העברית. (הגב' **בהט**: אין כל הבדל!) זה הבדל גדול מאוד:

הא' **בן-חיים**: אף אני מבקש לענות לגברות בהט ורייך: אותה החלטה שאתן מעלות עתה הייתה בגדר המלצה בלבד. התוויית דרך ומגמה, כהנחיה בלבד. לא באנו לכפות זאת על כל מלה בעברית.

2. "אתר", "אתרים", "אתר-", "אתרי-"

הא' **בלאו**: כפי שאמרתי, הציעה ועדת הדקדוק לנקד מלה זו בחטף-פתח ובקמץ. ואף על פי שאין זו מלה עברית במקורה, אלא מארמית באה, הרי שכבר אישרה האקדמיה את המונח "אתר מחנאות" ל-"camp site", וההחלטה על ניקודה דרושה למען צורת הרבים "אתרים", וכן למען צורת הסמיכות.

הא' **בן-חיים**: בארמית המקרא המלה מנוקדת "אתר", ודומה משקלה למשקל הסגוליים בעברית. אך בעברית אין אנו מחויבים להיצמד למשקלה במקור, וקל ופשוט יותר יהיה להחליט על ניקוד בקמץ שלא ישתנה בנטייה, ולא ייווצרו קשיים בצורות הנגזרות.

הצבעה

- 24 - בעד ניקוד המלה "אתר" בקמץ שיתקיים בכל הנטייה
- 1 - נגד קיום הקמץ בנטייה
- 3 - ממנעו

ההצעה, לנקד "אתר" בקמץ קיים בכל הנטייה, נתקבלה.

הא' בלאו: היש השגות על עניין "לְדוּחַ"? ההצעה היא לכתוב את השם "דוח" בלי גרשיים, ולגזור מן השם הזה את הפועל "לְדוּחַ".

הא' שבטיאל: מרשה אני לעצמי בהזדמנות זו לחזור ולהתריע על השימוש המופרז בלשון בראשי תיבות, לצרף אותם ולעשותם מלה אחת. ולא עוד אלא שיש הצעה להשמיט את הגרשיים, כגון: דו"ח, מוכ"ז, מו"מ, מו"ל, והרבה יש מעין אלו, ורבים הם מספור. שימוש מופרז זה יש בו לפענ"ד טעם לפגם, ולדעתי יש לעשות סייג לשימוש זה. ראשי תיבות בכתב ניחא, ואילו בקריאה ובדיבור טעונים הם פירוק.

הא' גולדנברג: ראשי תיבות רבים הוגים אותם כשמות. יש כיום הרבה מאוד ביטויים שהמקור שלהם הוא צירוף ארוך ומורכב של מלים, ואם נחזיר את הצורות, ונפרק אותן למקורותיהן, נגיע לביטויים, שלפעמים יהיו מגוחכים, ולפעמים לא יהיו מובנים. תמיד, גם בעברית וגם מחוץ לעברית, נוצרו מלים מצירופי ראשי תיבות; אלא שמספר המלים הנוצרות כיום באופן זה הוא גדול, וגדל, וייתכן מאוד, שאנשים שרגילים להתבטאות שהיא יותר ורבאלית באופן יותר נעים ופחות נחפז, יילחמו בנטייה הזאת. מלחמה זו קשורה למלחמה נגד זרמים אחרים שרואים היום בחיים, נגד החיפזון, נגד מכניזאציה וכדומה. אי אפשר להעלות את השאלה, איך נתייחס בכלל לראשי תיבות. יש ראשי תיבות רבים, שמעולם לא נהפכו למלים, ולעולם לא ייהפכו למלים. יש מספר ראשי תיבות שהוגים אותם כמלה אחת. כדרך שנהגו ברמב"ם נוהגים היום ב"עב"ם". (הא' אבן-שושן: = "עצם בלתי מזהה"). מה נעשה למשל ב"לייזר" או "מכ"ס"? אין זה חשוב מה השם העומד מאחורי ה"מכ"ס". לכן, אי אפשר גם לדון בעניין ראשי התיבות באופן כוללני; תמיד היו ראשי תיבות, שבהדרגה נהגו כשמות, והיום יש יותר משהיו לפנים, ובעתיד יהיו בוודאי עוד הרבה משיש היום. ואשר לגזירה של פעלים – מובן, שעניין זה איננו נתון להנחיה כללית. לא מכל שם ייגזרו צורות פועליות באותה כמות, באותה מדה ובאותו מבוחר. לפעמים יש בכך צורך ולפעמים אין.

"דין וחשבון" – כמו כל צירוף מורכב, דרש צורה מקוצרת כלשהי, משום שהביטוי הזה יוצר בעיות, שאין ללשון היום-יום אפשרות להתמודד עמן, גם בריבוי וגם בנטייה: "דיני וחשבונני", או "דיני וחשבונותיי" וכיו"ב. בעיה אחרת היא גזירת פעלים. (הא' שבטיאל: מה יהיה הריבוי של "משא ומתן" – "מו"מ" – "מו"מים"? "משא ומתן" למשל, גילה התנגדות ליהפך ל"מום", מסיבה שאפשר להבינה. (הא' שבטיאל: אבל כותבים כך, "מו"מ"). גם הריבוי וגם הנטייה של "משא ומתן" דבר קשה הוא. "דו"ח" נהפך למלה אחת, ונדמה לי שיש בכך ברכה. ואולם נראה, שאין קשר הכרחי בין השמטת הגרשיים לבין הפיכת הביטוי למלה אחת. הפיכת ראשי התיבות למלה היא תהליך שראשיתו הגיית ראשי התיבות כמלים הנפרדות, אחר כך, בהדרגה, הם מקבלים צורה של שם; ואז אפשר לגזור צורות. כיוון שאין לנו אפשרות לקבוע במדויק מתי ראשי התיבות הפכו ממש לשם, לא יהיה שום אסון בכך, אם נמשיך ונכתוב "דין וחשבון" עם גרשיים: "דו"ח". אינני רואה כאן את הכתיב כעניין חשוב. לא הכרח הוא, שכל עוד כותבים גרשיים, אסור להגות "דוח", אף שאסור בתכלית האיסור לגזור מצירוף זה פועל.

"דין וחשבון" הוא דוגמה לצירוף, שיש צורך ליצור ממנו שם ופועל. הצורך בשם, שפירושו "דין וחשבון" הוא הכרחי בחיי היום-יום. גזירת פועל ממנו, הכרחית אף היא. הצירופים האלה, שמורכבים משתי מלים, הם צירופים יפים, וכל עוד צריכים אנו למסור את ה"דין וחשבון" רק כאשר אנו מגיעים לשם (לעוה"ב), אפשר היה להסתפק בביטוי המורכב; אבל כאשר צריכים למסור "דין וחשבון" יום-יום ושעה-שעה, ביטויים כגון "נתן דין וחשבון", "מסר דין וחשבון", "העביר דין וחשבון", "כתב דין וחשבון" וכיו"נ היו מסובלים מדי. מכל מקום,

אין פירוש הדבר, שאם יש מקרה אחד של צורך להפוך את הביטוי המורכב למלה אחת, הרי כאילו יש כאן פריצה שדרכה יזרמו כל הקיצורים, וכל הלקסיקון יזרום בראשי תיבות. במקרה מיוחד זה יש ברכה מרובה בכך, שתהיה לשם הזה צורה נוחה, ושנוכל לגזור גם פועל בצורה נוחה.

הא' **שבטיאל**: דרך אגב, הסופר חיים הזז בספרו "היושבת בגנים" לגלג בדרך ספרותית על אותו אדם, שנהג להשתמש בדיבורו בראשי תיבות ואפילו הגה ג' וד' אותיות כמלה אחת, כגון כז"ב = "כל זה בקיצור". (הא' **אבן-שושן**: "זב"ש").

הא' **שלו**: סלח לי על בדיחה: שאלו פעם פלחית זקנה, שיש לה ולבעלה בנים ונכדים: "את אוהבת את בעלך?" היא ענתה: "לא כל כך". שאלו אותה: "למה?" והיא אמרה: "הוא לא מהמשפחה שלי"...

יש כמה מלים, שנשתרשו אצלנו בשפה, ועושים בהן שימוש פורה, ואינני רואה כל רע בכך, שאנחנו אומרים: "הוא לא מהמשפחה שלי". מה יש? - "לא נאמר 'דוח' במקורות!" ובכן, לא נאמר 'דוח' במקורות; הזאת סיבה לכך, שלא נשתמש בו היום!! הלא ברור שהדברים אינם תלויים כבר בכוחנו. אני רוצה להגיד בגילוי לב: אקבל על עצמי לספור עשרת אלפים, ובהתאמצות נוראה אספור גם עשרים אלף; אבל לא אוכל לשנות את הפועל "לדח", ולא אוכל להוציא ולעקור את השם "דוח". מי יקבל על עצמו עכשיו דבר כזה? הדבר כבר נכנס ללשונו, וכבר כותבים כך לא רק בדו"חות אלא גם בשפת העיתונות ובשפת הכלכלה. אי אפשר לחשוב על עקירת דברים כאלו. זה לא בכוחנו עכשיו. הדברים האלה כבר בפנים. אני נמצא בוועדת השמות. נתקלתי בבעיה דומה. אמרו לקיבוץ "קליה", ואני אמרתי לקיבוץ הזה: מדוע אתם קוראים לקיבוץ "קליה"? הלא "קליה" היה בית מלון מנדאטורי על שפת ים-המלח, ואז הוציאו קליום מהים הזה; ואילו על ידכם אין מוציאים, ואתם אינכם מתפרנסים מזה; הם ענו לי, כדי לטהר את השרץ: קם לתחייה ים המלח. השיפוט העליון צריך להיות כזה: כל הקיצורים והסלנגים נידונים בסוף. אצלם אחוז הילודה גבוה מאוד, אבל גם אחוז תמותת התינוקות גבוה. וה"תינוקות" האלה, "דוח" ו"לדווח" לא מתו, הם חיים, ומשתמשים בהם. אין שום טעם לחשוב על הוצאתם מן העברית המודרנית; ואין מקום להפחיד אותנו שהדברים אינם מופיעים במקורות; אחרי אלף שנים אנחנו נהיה המקורות.

הא' **בן-חיים**: השאלה העומדת לפני המליאה אינה אם מותר לבטא את ראשי התיבות דו"ח כבטא מלה, בדומה לנוהג בכגון לַהֲדָ"ם, ש"ץ, ובשמות פרטיים כמו הרמב"ם, הר"ן, רד"ק וכיו"ב. כידוע יש ראשי תיבות שנשתרשה בהם דרך זו, ויש ראשי תיבות שלא נתלכדו בהגייה למלים כמו עכו"ם מכאן לעומת מ"מ (=מכל מקום) או מו"מ (=משא ומתן) מכאן. את ההבדל ניתן להכיר בכתב רק אם האות האחרונה בראשי התיבות היא מאותיות כמנפ"ץ; אם פשוטה היא - סימן שהפכו ראשי התיבות למלה במבטא. הוראה זו כלולה בכללי הפיסוק של ועד הלשון מלפני עשרות בשנים. הואיל ויש ר"ת הנהגים כמלים אין טעם לשלול את הדרך הזאת שפשטה גם בר"ת דו"ח.

השאלה שהביאה ועדת הדקדוק למליאה היא אם מותר לגזור פעלים מראשי תיבות הנהגים כמלים, כמו דָּח מן דו"ח, ואם כן - כלום יש טעם לכתוב דו"ח בגרשיים? בשאלה המיוחדת לראשי תיבות אלה יש גם בעיה נוספת, הואיל והאות האמצעית היא וי"ו ופועל הנגזר מראשי תיבות דו"ח על כורחו הוא נראה כגזור מגזרת ע"ו, ובגזרה זו בפועל ובשאר הבניינים הנגזרים כרגיל תימצא וי"ד בעי"ן הפועל, ומכאן מתחייבת מעין דִּיחַ כמו קִים. צריך אפוא להצביע על שני עניינים: (א) האם מותר לגזור פועל מן דו"ח ולהסיר את הגרשיים מן השם; (ב) מה תהא עי"ן הפועל? אזכיר, שאם למ"ד הפועל היא גרונית, שכיח הו"ו כעי"ן הפועל, כגון שָׁע, רַחַח, לָחַח, אבל יש גם נִיחַ, טִיחַ ועוד.

הגב' **הראבן**: בין שנרצה ובין שלא נרצה, מדובר כאן בתהליך טבעי. איש לא יאמר: "ודע לפני מי אתה עתיד ליתן דו"ח?" – אבל איש לא יאמר: "אני נתן דין וחשבון לממונה עליי", אלא "אני מדווח", "הוא מדווח", "חלה עלי חובת דיווח" וכל כיוצא בזה. כלומר, אנשים מפרידים בחוש. לא נוכל לעולם לפרק את ראשי התיבות המחוברים, והם מחוברים לא מטעמי חיפזון, אלא מטעמי נוחות וחיסכון בדיבור. אנחנו לא נאמר: "נושאי גייסות משוריינים", אלא "נגמ"שים"; אנחנו לא נאמר: "מטוס זעיר ללא טייס", אלא "מזל"ט". עכשיו כדוגמה לאותה הפרדה שאנשים מפרידים, שמעתי לא מזמן אדם אומר: "אני מתכוון למזכ"ל חמש-שש שנים, ואחר כך אעבור למשהו אחר". "למזכ"ל!" אבל הוא לא יכתוב "נתמזכ"לתי" אלא יכתוב "נתמניתי לתפקיד מזכ"ל". (**קריאה**: הוא יכתוב: "נתמזכ"לתי!") אם הוא אינטליגנטי מאוד הוא יגיד: "נתמזכ"לתי", בלשון שנינה. יש כאן תהליך, שאין לנו שליטה עליו, עניין מאוד מאוד אורגאני. לי נדמה, שלא יעשו פועל מכל ראשי תיבות, אלא מאותו חלק שביחס אליו חשים צורך ביצירת פועל חסכוני.

הא' **אירמאי**: רציתי לדבר על התופעה הזאת של ראשי תיבות ויצירת שמות, תארים ופעלים. זוהי תופעה עולמית; היא קיימת באנגלית, בצרפתית, בגרמנית וברוסית. כשהייתי בבראזיל וצריך הייתי להיות בקשר עם מוסדות רבים, כדי להתמצא בג'ונגל של ראשי התיבות קיבלתי לידי ספר בן 400 עמודים, וכולו ראשי תיבות המקובלים בבראזיל ובפורטוגל. המצב באנגלית אינו טוב יותר. לא רק שראשי התיבות ממלאים בלי סוף את השפה הזאת, אלא שיצרו מהם פעלים. למשל המלה "לייזר" (laser) או "ראדאר" (radar) – מי יודע שאלו ראשי תיבות אנגליים: ולא הסתפקו בכך, אלא שיצרו מראשי התיבות הללו פעלים: *lasered, lasering, to laser* וכן הלאה. כך גם בשם היהודי "לייזר"; גם אנחנו יצרנו מראשי התיבות האלה פועל – "לזר", "לזירה", והאקדמיה אישרה יצירת פועל מראשי תיבות אנגליים ולא עבריים. עד כאן דבר אחד. דבר שני: ראשי תיבות אינן חידוש של העת הזאת, הם מקובלים זה זמן רב. הוזכרה המלה "תנ"ך" – אומרים גם "תנ"כי", נגזרת מראשי תיבות. אם נגזר תואר, מדוע יהיה אסור לגזור פועל: דבר שלישי: השפה יצרה הבחנה, למשל, בין "דין וחשבון" לבין "דו"ח". "דו"ח" הוא נייטרלי, "דין וחשבון" הוא על פי רוב דבר שיתחשבנו אתי עליו. משמע, יש בשפה הבחנה סמאנטית בין "דין וחשבון" לבין "דו"ח", ואני מניח שבעבור זמן מה תופיע הבחנה זו גם במילונים. אם כן, הדבר הזה הוא הכרחי, והמלה "דו"ח" נחוצה. מדוע? משום ש"משא ומתן" יש הפעלים "לשאת ולתת", אבל מ"דין וחשבון" אין לנו פעלים. לפיכך אפשר אמנם לומר "לתת דין וחשבון", אבל איך נאמר: "a reported fact" – "עובדה שניתן עליה דין וחשבון"? (הערה: "דווח עליה!") זאת אומרת, שהמלה "דין וחשבון" חשובה מאוד, ואין מדובר רק בצבא אלא גם בטכניקה. וצריך לדעת: הטכניקה חיה על קיצור. בלי להרגיש בכך, יצאנו מעידן החשמל, ונכנסנו לעידן המחשבים; ובעידן המחשבים, הקיצור הוא העיקר. אי אפשר לכתוב במחשב: "לתת דין וחשבון", מוכרחים לכתוב במחשב בקיצור נמרץ. האם אתם רוצים שבמחשב יכתבו רק אותיות לאטיניות והשפה תהיה אנגלית? הדרך היחידה להכניס את העברית למחשב היא קיצור המלים. זאת כעת המגמה בכל ענפי המדע והטכנולוגיה בלי יוצא מן הכלל. אמנם אינני שייך לדור המחשבים, אבל אני ער לשינויים הללו. יש ב"מדווח" וב"דווח" קיצור משמעותי של "דבר שניתן עליו דין וחשבון". (הא' **שבטיאל**: ומה אם מינו אדם לתפקיד "ממלא מקום זמני ראשי"? אינני מדבר על יצירות מלאכותיות; אני מדבר על יצירות שהזמן גרמן, על יצירות שהציבור יצר, כי היה צורך בהן! המלה "דיווח" יש לה ותק של למעלה מעשרים שנה, והיא הוכיחה את עמידותה. הלוואי, שקביעות רבות שלנו היו מוכיחות חיוניות כזאת.

הא' **אלדר**: יצירה מתמדת של קיצורי מלים בדרך של ראשי תיבות, ושימוש מוגבר של ראשי תיבות בדיבור כמלים ממש, הם, לפחות לגבי השנים האחרונות, תופעה משלבת,

כלומר התנהגות לשונית הרווחת בנסיבות בעלות אפיונים חברתיים משותפים. בתחומי שיה או מקצוע מסוימים (כגון צבא, משפטים, ספורט, רפואה) נוצרים ראשי תיבות לצורך השימוש הפנימי בחוג הצר. **(קריאת בניינים: בבנקים... "פת"ם")** "לפת"ם" עלה מה שעלה לכמה וכמה ראשי תיבות. **(הא' מגד: ניצור פועל: "לפת"ם.)** **(הא' אבן-שושן: "להתפת"ם.)** בכל תקופה יש מלים הנפוצות בעיקר בחוג מקצועי סגור או במשלב מסוים, ותמיד מצליחות כמה מהן 'להתפלח' לציבור הרחב ולדיבור הכללי. **(קריאות: "להתפלח"? מה זה "להתפלח"?)** אני משוכנע שעד התקופה האחרונה מספר יודעי הקיצור "פת"ם" (מחוץ לפקידי הבנקים) היה מועט ביותר, אלא שקרה מה שקרה והתפתחויות כלכליות מסוימות הביאו להחדרת הקיצור הזה לציבור הרחב ולהשתגרות שימושו בפי רבבות חוסכים ומשקיעים. אבל לא באה ענייני הדבר שרצייתי למר הוא שכאשר ראשי תיבות, שנוצרו בחוג צר כלשהו או האופייניים לתנאים חברתיים מיוחדים, נקלטו ונשתגרו בחברה הכללית - הרי דינם כדין מלים ממש, מלים מיוחדות שהופקו על פי ראשי תיבות. ואם יש הכרח לשוני חיוני (לא הכרח למדני של האקדמיה) לגזור מהם נגזרות ישירות (כגון הפועל "דיןח" מן דוח המופק מדוח) ונגזרות משנה (כגון השם "דיווח" מן דיווח הנ"ל) - אני סבור שלא צריכה להיות מניעה מצידנו ועלינו אפוא לאשר בדיעבד תהליכי גזירה כאלה. אני משוכנע, שרובם המכריע של הקיצורים המשמשים בשיח רופאים או מפקדי צבא או כתבי ספורט וכיו"ב לא יתקבלו, ומכל מקום לא ישתגרו בלשון הכללית וממילא אין מקום לחשש שנוצף במלים חדשות הנקבעות על פי ראשי תיבות.

הא' אורנן: אני רוצה להזכיר, שהאקדמיה קבעה בזמנה מלים על פי אותיות. במילון למונחי המוסיקה יש "ט"זית", שהיא החלק ה-16; "ל"בית", שהוא החלק ה-32; במילון למונחי המטבח, אם אינני טועה, יש "סכור"ם" - סכין, כף ומזלג - מלה ותיקה מאוד. גם המלה "סמ"ל" - סגן מחוץ למניין - ברור שהוכנסה מן הצבא, אבל בוודאי אושרה. איש לא יעלה על דעתו שהמלים האלה לא תאושרנה. זאת הערה ראשונה. והערה שנייה: כאשר גוזרים שם, וגוזרים פועל משם, אין חשיבות לשאלה, מניין נכנס השם הזה לעברית. למשל, "לעדכן" - מלה זו אפילו איננה שם אחד; "רמזור" ו"צומת מרומזר" על פי "רמזור", וכן "אלתור", ואפשר להזכיר עוד את המלה "מספר", שזכתה לשורש חדש, מספ"ר, "למספ"ר", כלומר, להציב מספרים. **(הא' אבן-שושן: אין אלו ראשי תיבות!)** לא, אלו אינם ראשי תיבות, אבל רצוני להראות שאין חשיבות לכך, אם אלה ראשי תיבות אם לאו, ובלבד שמדובר במלה בעברית. הוא הדין במלה הלועזית "טלפון", שזכתה בפועל "לטלפן". ובכן, מה הקושי? יש לנו המלה "דיווח" ובכן יש גם "לדווח", ואפשר היה לחסוך את הכוח ואת הוויכוח.

הא' אבן-שושן: שמענו כולנו בחדשות, ש"נשיאנו חיים הרצוג נואם באו"ם". יש אלפי מלים כאלה, ואין צורך להרבות בוויכוח. נדמה לי, שכולנו מסכימים, שלא ייתכן לסגת בלשונו לפחות ארבעים או חמישים שנה אחורה. **(הא' שבטיאל: אז היו אלה עדיין ראשי תיבות!)** לא! אז היו אלה ראשי תיבות כמלים! אני בעצמי רשמתי מאות של ראשי תיבות מנוקדים, מכיוון שהם מובעים בלשונו כמלים. אני מבקש לקבל שתי החלטות: החלטה אחת - שהאקדמיה דורשת, שיקפידו לומר "דוח" ולא "דוח"; יש לחזק את הדרשה הזאת; וברבים - "דוחות". החלטה שנייה - אין כל ספק, שיש לאשר, לדעתי, את הצורה "לדווח" ו"דיווח", שהן, לדעתי, ברכה ללשון הטובה בפרסום ובקומוניקציה, כי דרך הלשון הקצרה היא הדרך הטובה ביותר, ועל כן גם אני אקצר.

גזירת הפועל "לְדוֹחַ" אושרה פה אחד.

4. "לְיִשֵּׁם" ו"יְשׁוּם"

הא' בלאו: כאמור, האקדמיה דנה בזמנה בפועל "לְיִשֵּׁם", והתנגדה לפועל הזה. אלא שהצעת האקדמיה, "להחיל", לא נתקבלה, ולכן אנו חוזרים ודנים שוב בפועל "לְיִשֵּׁם".

הא' מייזלש: בראוני להשתמש בהזדמנות של הדיון הזה ולהציע תאוריה כללית בעניין הפעלים שאנו מכנים "נחי ע"ו", ולפיה כל הפעלים האלה היו שלמים מעיקרם, ופ"א הפועל שלהם הייתה יו"ד, אלא שזו נשמטה בשימוש. ושלוש ראיות לדבר. הראיה הראשונה – הנגינה; כלל גדול בלשון, שהנגינה בנטיית הפעלים היא בעי"ן הפועל, חוץ מבמקום שמבקשים להדגיש את הסימות, או במקום שאי אפשר, כגון שעי"ן הפועל היא שוואית או חסרה, שאז יורדת הנגינה למרע. לעולם אין היא נסוגה אחור אל פ"א הפועל. והנה אנו אומרים: "קמתי", "קמת" – מלעיל. אם נכון הוא, כמקובל, שעי"ן הפועל חסרה כאן, היינו צריכים לבטא מלות אלה מרע, אלא שהקו"ף היא כאן באמת עי"ן הפועל; הצורה השלמה הייתה: "יקמתי"; היו"ד נשמטה והנגינה לא זזה ממקומה. הראיה השנייה – מציאות כמה פעלים ששתי הצורות קיימות בהם, כגון: "יעץ" – "עוץ", "גיר" – "גור", "יצר" – "צור", "יאת" – "אות", "ידד" – "דוד", "ינח" – "נוח", "יסד" – "סוד", "ירש" – "רוש". והראיה השלישית, שהיא יותר זכר לדבר: השמות שנגזרו מפעלים אלה, כגון: יבול, יקום, יעף. בכך גם יתבארו לנו כתובים במקרא, כגון: "יתיצבו מלכי ארץ ורוזנים נוסדו יחד" – אין זה הפועל "יסד" בשימוש הרווח במקרא, אלא הצורה השלמה של שורש "סוד", שהוא נרדף ל"קהל"; או: "ושבתי בבית ה'" – במקום "ישבתי".

לפי זה, כל שורש ע"ו מותר להוסיף לו יו"ד בראשו, שבזה אנו מחזירים אותו לצורתו העיקרית. הפועל "ישם" הוא אפוא כשר בתכלית.

הא' בנדודי: הא' מייזלש כבר קיצר לי את הדרך. יש שתי פנים לבעיה הזאת: עניין הצד הדקדוקי ואחריו עניין התוכן. הצד הדקדוקי – הנה כבר אמר הא' מייזלש את עיקרי הדברים שרציתי לומר, ואני מבקש לבסס את הדברים עוד בכמה משפטים: בהזדמנות אחרת ולצורך אחר ומניתי בתנ"ך לא פחות ממאתיים ושלושים שורשים שהם בעלי אזרחות כפולה. בפאראדיגמה שלהם – רגל אחת בשורש הזה, ורגל אחרת בשורש האחר; הם גובלים: מחצית הנטייה (או רבע הנטייה) משורש אחד, ושאר הנטייה משורש אחר. מניתי אותם בדו"ח אחד, ומי שיש לו ספרי ימצא בסופו את כל הציור הזה. מאתיים ושלושים הפעלים האלה הם הפעלים השכיחים ביותר. למשל, "יגורתי" + "אגור" + "מגור" – הרי פ"י וע"ו; ויש אפילו "צורה" + "יוצר" + "יוצר" + "יוצר" – הרי ע"ו ופ"י; ויש "בול" שם החודש, ויש "יבול", ועל סמך זה עשה ביאליק, כידוע לכם, "יבוא". (הא' אבן-שושן: "יקום!") נכון. הווי אומר כשיש צורך, המעבר משורש אחד לשורש אחר הקרוב לו – לגיטימי; וגם בלא צורך יש שורשים שהם בעלי שני פרצופים, וכך עוברים משורש לשורש. על כן גם לְיִשֵּׁם לגיטימי; אפשר ליצור זאת לפי הדוגמאות שראינו. ויש עוד דוגמאות רבות. (הא' בלאו: "ויישם בארון במצרים"). "ויישם" הוא אולי צורת נפעל. (הא' בלאו: לא חשוב, אבל יש כאן יו"ד מלא לפני השי"ן!) יש יו"ד מלא! כן! אפשר! לכן אין כל טעם להתנגד להצעה. יש עוד דוגמאות רבות לשורשים בעלי שני פרצופים. נשאר עניין התוכן – באיזו רשות אנו יוצקים לתוך "ישום"

את משמעות השם application באנגלית? והנה נראה, ש-application מצוי בלשון חכמים כאחת מל"ב מדות שהתורה נדרשת בהן, והוא "אם אינו עניין לדבר הזה - תנהו עניין לדבר אחר". הצירוף "תנהו עניין" אינו מופיע רק בלשון התנאים אלא גם בתלמוד הבבלי; נדמה לי שהוא מופיע שם שישים או שבעים פעם. ואם כן, אם נכניס במקום "תנהו" את השורש המקראי "שימהו", לא נפגום במשמעות, שכן ידוע, ש"שים" ו"נתון" נרדפים הם. במקרא "שים" במשמע "נתון" מצוי הרבה יותר מ"נתון". "שים" אינו מצוי בלשון חכמים, ולכן "תנהו עניין". אפשר אפוא לצקת בקלות את השורש הזה: במקום "תנהו עניין" - "שימהו עניין"; ואם אנו משנים את השורש שלו, במקום שי"ם-יש"ם, אנו מקבלים בדיוק את המונח "יישום" במשמע של application. לדעתי, צריך לקבל זאת. זה מושג נחוץ, מלה נחוצה, ואין אנו צריכים להתקשות בו.

הא' בן-חיים: לקביעת שורש "ישם": המתנגדים ל"יישום" לא ראו צורך בו כל עיקר, שכן זה שנים הרבה מאוד משתמשים במלת "שימושי" למושג applied, angewandt, וכך יש לנו מקצועות מדעיים כמו מתמטיקה שימושית, פיזיקה שימושית וכו'. המתנגדים ראו בהכנסת "יישום" דחיקת "שימושי", וכל זה מתוך תרגום משתעבד ל-applied שפירושו לְשִׁים. האם נגזר עלינו לומר מעתה מתמטיקה יישומית וכיו"ב?

הא' שבטיאל: בלשון חז"ל יש "יחול" מלשון "חלות" משורש חו"ל. שם זה עשוי יפה לענייננו ועדיף מן "יישום".

הא' אלדר: אינני יודע למה הכוונה במונח "יישום", שכן אין הוא תחליף עברי החופף חפיפה שלמה ומדויקת את המושג הלועזי אפליקאציה ואין הוא הולם את תחומי שימושי השונים. בוויכוח שהיה באקדמיה לפני למעלה מעשרים שנה על אודות המונח הזה, דובר על השתרשותו בחוגי הצבא, ואז אמר פרופ' ייבין דבר מעניין. לדבריו, אם האקדמיה תחליט לעקור את המונח הזה ולקבוע במקומו אקוויולנט תרגומי אחר, מוצלח יותר מצד דקדוק הלשון, תוצא פקודת מטכ"ל למחוק את המלה "יישום" מכל פקודות צה"ל. בשנים האחרונות, מתברר והולך, נזקקים למונח הזה לא רק אנשי צבא (ופסיכולוגים ומשפטנים), והוא שגור בפי כול ורווח בתקשורת. כיום אין שום סיכוי לרמטכ"ל, ואף לא לנשיא האקדמיה ללשון העברית, לשרש את המונח "יישום" מן הלקסיקון העברי (הא' בלאו: אל תעליב אותי), גם אם יוצע ויתקבל תמורתו מונח אחר, הולם יותר מצד תוכנו וצורתו הדקדוקית. למחמירים עם "יישום" עקב סטייתו מדיני התצורה המקובלים אני מציע להיתלות בעובדה, שנמצא לו פתח של היתר דקדוקי בעשרות השורשים, הנודדים בלשונו מגזרה לגזרה.

הא' אזר: מי מתנגד לכך? אי אפשר להתנגד לאישור.

הא' שלו: אי אפשר להתנגד לכך.

הא' אירמאי: לפני ההצבעה נתקן טעות, שאפשר שתתעורר. הפועל האנגלי to apply לא יתורגם בכל פעם "יישום". יש שיתורגם "השמה", לפעמים יתורגם "שימה", ולפעמים "החלה" ולעתים קרובות - "יישום". applied science אינו "מדע שימושי"; הוא יכול להיות גם לא שימושי. יש הבדל בין מדע שימושי לבין מדע יישומי. (הא' בן-חיים: מה על המתמטיקה?) המתמטיקה היא יישומית. מכיוון שהאקדמיה לא הגדירה את השימוש, לא הרשיתי להשתמש בצירוף "מתמטיקה שימושית" בטכניון. למשל, יש תורת היחסות - Applied theory of relativity היא תורה יישומית. היא איננה שימושית! אין לה שימושים, אבל היא יישומית. משמע, צריך להבחין לפעמים בין "יישומית" לבין "שימושית". למלה "יישום" תהיה אחת המשמעויות של applied.

הא' בלאו: רבותי, הפועל "לישם" עומד אפוא להצבעה, בלי שנצמצם את תחולתו. תחולת הפועל – זאת כבר שאלה אחרת.

הצבעה

- 22 - בעד השימוש בפועל "לישם"
נגדו לא הצביע איש
3 - נמנעו

השימוש בפועל "ישם" (ו"ישום") אושר.

5. ניסוחו של שבר חשובני

הא' בלאו: ראשית עליי להתנצל בשם המזכירות, על שקרתה טעות בהדפסת סדר היום. נתבונן שוב במה שכתוב לפנינו: "הצעת ועדת הדקדוק: 'אחד חלקי שלוש עשרה'". כלומר, המונה בזכר והמכנה בנקבה. עד כאן זה בסדר. לעומת זה מה שכתוב בהמשך – טעות הוא. צריך להיות: "שנים עשר ועוד חמישה חלקי שלוש עשרה"; המונה כולו צריך להיות, כמוברן, בזכר ולא בנקבה. יש כאן, בעצם, סיום של דיון שהיה לפני כמה שנים, שהמונה יהיה בזכר, שיש כאן כעין השפעה של המלה "חלקי", ואמרתי "כעין השפעת" המלה "חלקי", מפני שהיא רק מרחפת שם, ואינה בדיוק כך, כפי שאנו רואים מן המלה "אחד" שהבאנו כאן. והמכנה יהיה, כמוברן, בנקבה, כדיון כל מספר סתמי. ולא סיימה אז האקדמיה את הדיון, אלא הטילה על ועדת הדקדוק בזמנה, להחליט בשני דברים, ואלו שני הדברים שלפניכם: האם נשתמש גם במלה "אחד", אף על פי שאחרי המלה "אחד" באה המלה "חלקי"? ואם ניקח את המלה "חלקי" בהוראתה הפשוטה, הרי שאלו תרתי דסתר, אם נאמר "אחד חלקי". אבל אם ניקח את המלה "חלקי", כפי שוועדת הדקדוק הבינה, רק כעין סימן, כי אז יהיה "אחד", ואחר כך תבוא המלה "חלקי". הדבר השני שנתבקשה ועדת הדקדוק לדון בו הוא (וזו שאלה קלה יותר מקודמתה), מה יהיה, כאשר יש שני מספרים במונה. אזי ועדת הדקדוק מציעה כאן לפניכם, ששני המספרים האלה יהיו בזכר. "שנים עשר ועוד חמישה חלקי שלוש עשרה".

הא' בן-חיים: אני מבקש להעיר הערה: יש לנו צורך במספרים סתמיים. והוחלט, שנשתמש לשם כך בזכר נקבה. רק דבר אחד חריג כאן: השבר, כמו שלושה רבעים. לא ייתכן שהאקדמיה תבוא ותאמר: "שלוש רבעים". ולכן יש גם "אחד חלקי". והעניין הזה גורם בעיות. לא זו בלבד שכל המספרים היום בפי האנשים הם בנקבה, אלא אף אין שמים לב עוד למשמעות של "חלקי", וזה ביטוי קפוא. על כן במקום לומר "חלקי" מוטב שנאמר "חלוק", כמו "כפול". כמו "שלוש כפול ארבע", "שלוש ועוד ארבע", יהיה "שלוש חלוק ארבע". זאת ההצעה. המציע אינו יודע מתמטיקה, ועל כן אינו יכול להסביר, מדוע אין זה נכון. אבל אם מצד הלשון יהיה מותר להגיד "חמש כפול שמונה" וכן "חמש חלוק שמונה", כי אז צורת המונה והמכנה תהיה שווה, צורת נקבה. כבר הצעתי את ההצעה הזאת בוועדה, ואמרו שם, ששינוי כזה לעולם לא יתקבל. אבל צריך לצאת מן המבוכה הזאת. נכון, ששינוי ההרגל יצריך שינון מסוים. אבל בסופו של עניין, ישתלם הדבר, מפני שכיום צריך כל פעם לתקן ולומר: "לא 'שלוש חלקי שלוש עשרה', אלא 'שלושה חלקי שלוש עשרה'". מעתה נוכל לומר

הכול במספר סתמי, בנקבה, תמיד, בכל נוסחה מתמטית. ואם הדברים מתקבלים מבחינת העניין, נדמה שזה פתרון טוב.

הא' **אורנן**: רבותי, אני מצטרף לדעתו של הא' בן-חיים, אבל אני רוצה לנמק. האמת היא, שה"שעטנז" הזה רק מעיד על חוסר הבנה במתמטיקה. זאת לשון קיצור. הלשון המלאה היא "חלק אחד מחמישה חלקים", ולכן צריך לומר: "אחד חלקי חמישה". כך היה מאז ומעולם. למלה "חלקי" במקרה הזה יש המשמעות הפשוטה: "חלקים של", כלומר - "חמישה חלקים של שלושה עשר חלקים". זוהי הכוונה בעניין החלוקה. עכשיו, אם באה ועדה ועשתה רק באחד מאלה שינוי, היא מטילה מהומה בלבנות אותם הילדים שלומדים היום שברים פשוטים; הם אינם מבינים את זה.

אם המלה היא בלשון זכר, גם המונה והמכנה צריכים להיות בלשון זכר. גם המונה וגם המכנה הם חלקים ולא משהו אחר. אין כאן בשום אופן מספר סתמי. המספר שבמכנה הוא מספר **חלקים** שחילקת את השלם בו. ולכן מצד האמת היו שניהם צריכים להיות בלשון זכר, ואינני רואה מה ראתה הוועדה לשנות זאת. אני אומר את הדברים גם מניסיוני כמורה. (הא' **בלאו**: בלשון זכר - גם המכנה וגם המונה?) כן! כיוון ששניהם חלקים. זה שם העצם העברי "חלק" ו"חלקים". (הא' **אבן-שושן**: "חלק מן"? מן מה?) "חלק משלושה עשר חלקים!" לקחת את השלם, וחילקת לשלושה עשר חלקים. ולקחת חמישה חלקים משלושה עשר החלקים, כלומר "חמישה חלקי שלושה עשר". זה הדבר, מבחינת החשבון, האריתמטיקה הפשוטה. כאשר הייתי מסביר לתלמידים (לימדתי גם חשבון בימי חיי) את הצד הלשוני, מיד היו אורות עיניהם. הם הבינו מה החלקים למטה, ומה החלקים למעלה. עכשיו, אינני יודע מה קרה, העניינים השתבשו, ואנו אומרים את הכול במספר סתמי. אם זאת המחשבה, צריך להתייחס, לדעתי, גם למלה "חלקי" כסימן בלי מספר, כסימן מתמטי כלשהו, וזה פירושו. אם כך מתייחסים למלה הזאת, אפשר להשאיר אותה בצורתה זו, "חלקי". אפשר לומר "אחת חלקי שלוש"; "חלקי" אינו צריך לקבוע או לשנות את מה שלפניו או את מה שלאחריו, אלא שאי אפשר להסכים עם ה"שעטנז" הזה, ויפה מאוד ההצעה לומר "חלוק". ואולם אינני בטוח שיש בזה צורך. "חלקי" יכולה להישאר.

הא' **בנדויד**: יש לי שאלה של מידע: האם הביטוי "אחד משישים בגן-עדן" וכדומה, יהיה פסול מעכשיו? מה מעמדו של הביטוי הזה? הלוא בכל זאת יש גם כאן "אחד חלקי"! והנה לא בצורת "אחד חלקי שישים", אלא "אחד משישים" בלי "חלקי". מה אפוא מעמדו של הביטוי הזה? הוא נמחק מן השימוש, או לא?

הא' **בלאו**: לא! מדוע יימחק?! זאת לא תהיה הקביעה הסטאנדארדית, לפי ההצעה הזאת. לא נציע קביעה סטאנדארדית של "אחד מ...", אך אין ספק שאפשר לומר כך בלשון העברית. (הא' **בנדויד**: זה אפוא ביטוי מתחום אחר... אין זה ביטוי בלימוד החשבון. בלימוד החשבון, "אחד משישים" - אין לו מקום!) לא, זה מוגזם! אבל "אחד משישים" לא יהיה הלימוד הסטאנדארדי של קריאת שבר. השבר ייקרא בדרך שונה, בדרך שנחליט עליה.

הא' **פורת**: באיזו לשון נאמרת התשובה של "חמישה חלקי שלוש עשרה"?

הא' **בלאו**: למה הכוונה, "תשובה"?

הא' **ינאי**: השאלה מכוונת אל המשך הדיבור: "הם" או "הן"? "חמישה חלקי שלוש עשרה הם...", או "חמישה חלקי שלוש עשרה הן..."? איך יאמרו לאחר ביטוי השבר: "שווה" או "שווים" או "שוות", "הם" או "הן"? (קריאות: "הם!" תמיד "הם!")

הא' בלאו: לא, לא! זאת אינה שאלה, מפני ש"שווה" הלא אף היא מלה מאובנת. (הא' אמרי: השאלה של מר פורת הייתה שאלה אחרת. הוא התכוון למנה, לתוצאת החלוקה. כיצד תוצג זו...). הבנתי היטב את השאלה. שאלתו של מר פורת הייתה זו: אתה מבטא אחר כך את התוצאה; התוצאה היא מספר סתמי. מסתמא תאמר את התוצאה הזאת בנקבה. לפיכך, בין כך ובין כך, אם השתמשת לפני כן בשתי צורות זכר, תיאלץ עכשיו לעבור מזכר לנקבה. כן, שזו הייתה שאלתך, הא' פורת?

הא' פורת: רציתי לדעת באיזו לשון אומרים את התוצאה? בזכר או בנקבה?

הא' בלאו: בנקבה!

הא' צרפתי: שבר הוא מושג די מסובך. הוא יכול לסמן יחס, חילוק ועוד. יש לי הצעה פשוטה: "חלקי" תהיה מלה קפואה לציון דבר זה. הלא בין כך ובין כך הסכימו, שהמספרים יהיו בלשון נקבה גם במונה וגם במכנה. (הא' ינאי: הדברים אמורים גם ב"אחד חלקי" שלפנינו? האם יהיה מעתה "אחת חלקי"?!) כן! "אחת!" ו"חלקי" יהיה קבוע! (הא' בלאו: כן, ברור!)

הא' מייזלש: צריך להבחין בין הזכרת המספרים בפעולת החישוב ובין הזכרת שמות העצם, שהם בתוצאת החילוק. במספרים מופשטים שהוזכרו בפעולת החישוב אפשר לומר הכול בלשון נקבה. אבל במספרים המתארים חלקים, והמבארים שמות עצם, מן הדין לומר אותם על פי המתוארים: אם זכרים הם - יהיה מספרם בלשון זכר! ואם נקבות הן - יהיה מספרן בלשון נקבה!

הא' אירמאי: אנחנו דנים כעת בפעולה מתמטית מסוימת, ואולם מה ששמעתי עד כה לא היה לו קשר עם מתמטיקה. יש ארבע פעולות חשובות: חיבור, חיסור, כפל וחילוק. לכל פעולה יש סימן. לפעולת החיבור הסימן הוא צלב, והוא נקרא בעברית, כפי שנקבע במונחי המתמטיקה, "פלוס" או "ועוד". לפעולת החיסור הסימן הוא קו אופקי, הנקרא "מינוס" או "פחות", ולא "חסר". גם השם הזה, "מינוס", מופיע במונחי המתמטיקה. לפעולת הכפל הסימן הוא "איקס" או נקודה, ומכנים אותו: "כפול". ואם אחד המספרים הוא מספר טבעי, מותר לומר גם "פעמים". למשל, "שלוש פעמים ארבע". ולא חשוב אם מדובר ב"חלקים" או ב"שלמים", ב"תפוזים" או ב"לירות", או שמה יש כאן מספרים מופשטים; לפעולת החילוק הסימן הוא שתי נקודות, או קו אופקי או לוכסן. סימן החילוק נקרא "חלקי", והוא, לפי האמור, ביטוי קפוא. אפשר לקרוא לו "חלוק", אין לי התנגדות, אף כי המקובל הוא "חלקי". לא מדובר כאן בחלקים. אין "חלקים" במתמטיקה. אין כל קשר במתמטיקה בין "חלקי" לבין "חלקים". אין להם כל קשר. כשאני מחלק את x ב- y אינני מחלק ל- y חלקים. y יכול להיות מהירות, הרי "חמישה קילומטרים בשעה (5 קמ"ש)" אינם חלקים; משמע, הביטויים "פלוס", מינוס, כפול, חלקי" הם ביטויים מאובנים, ולכן כל מספר צריך להיאמר בלשון נקבה. אנחנו החלטנו שנאמר "שתי איקס" לא "שני איקס"! לכן צריך לומר "שתיים חלקי ארבע שווה ארבע חלקי שמונה".

אני קורא את הכתוב: מספר "ארבע" אחריו סימן שנקרא "חלקי", אחריו מספר "שתיים", ואחריו יש סימן שנקרא "שווה", ולא "הם". המלה "הם" היא שם גוף, ויש לו בעברית משמעות משלו. אבל במתמטיקה סימן זה נקרא "שווה"; לא "שווה", לא "שווים" ולא "שוות"; רק "שווה". אלה ביטויים קפואים, שאינם ניתנים לא להטיה ולא לכינויים, לא לפי ריבוי ולא לפי זמנים; לכן, אינני מבין לא את ההצעה לבטא אחד לשון זכר ואחד לשון נקבה, ולא את ההצעה לבטא את שניהם בלשון זכר; כל המספרים יהיו בלשון נקבה, בכל הפעולות

המתמטיות. כך יהיה במתמטיקה. ואולם כשאדבר בחיי היום-יום אומר: "שלושה אנשים", ואומר: "שלושה גברים ושלוש נשים"; בדיבור של היום-יום אעשה את ההבחנה, אבל במתמטיקה אין זכר ואין נקבה, אין יחיד ואין רבים. (הא' אבן-שושן: מה תעשה בכמה רבעים? "שלושה רבעים" או "שלוש רבעים")? אין זה מספר, זה דבר אחר; במתמטיקה אין "שלושה רבעים", במתמטיקה יש: "שלושה כפול רבע", או "שלושה חלקי ארבע". (הא' בלאו: "שלוש!" "שלוש כפול רבע", ו"שלוש חלקי ארבע"). "שלושה רבעים" אתה אומר בחנות. "תן לי שלושה רבעים!" אבל השבר נקרא "שלושת רבעי". "שלושת רבעי" הוא ביטוי קפוא. אתה גם אומר "אלפיים". "אלפיים" פירושו "שני אלפים". (הא' רצהבי: ו"שני שלישי")? כמוהו כקודמיו; אף "שני שלישי" הוא ביטוי קפוא, שאינו מבטא פעולה. (הא' אבן-שושן: יאמרו "שלושה שביעיות!" "שלושה חמישיות!") "שלוש חמישיות" אף הוא ביטוי קפוא. השאלה ששאל הא' אבן-שושן היא שאלה רצינית מאוד, אבל זו שאלה ששום מתמטיקאי לא ישאל, משום שהיא מציינת השקפה שאינה מתמטית על מספרים. הדברים דומים להסבר שמסבירים לתלמידים בכיתות הנמוכות. (הא' אבן-שושן: אבל איך תלמד בבית-הספר היסודי ובבית-הספר התיכון?) בבית-הספר היסודי מנסים להסביר במשל. שם אין ברה. שם אין מלמדים אותם אריתמטיקה, שם מלמדים אותם חשבון; ואילו בכיתות הגבוהות מלמדים אריתמטיקה, ולא חשבון. (הא' אבן-שושן: אבל אנחנו צריכים לדעת איך יאמר המורה העממי?) הוויכוח הזה חרג מן הנושא הנדון. אנו דנים בסימן של פעולות; אתה עוררת שאלה של שברים. אני מוכן לדון אתך אחר כך על שברים. הדברים אינם שייכים לכאן.

הא' מנצור: לקראת סוף הדין אני רוצה לתמוך בהצעת הוועדה. תחילה חשבתי, שמא כדאי, ששתי הצורות גם במונה וגם במכנה יהיו בנקבה. אבל לאחר שהזכרת את השברים "שתיים עשרה ועוד חמישה חלקי שלוש עשרה", נראה לי שיש צורך להפריד בין צורת המונה לצורת המכנה. כי לאחר ששמעתי מה שהזכרת, חשבתי, או שיש כאן טעות, שבמקום "שתיים עשרה" היה צריך להיות כתוב: "שנים עשר", או שהייתה טעות בשבר. הכוונה הייתה "שתיים עשרה" (הא' אבן-שושן: שנים עשר שלמים) ועוד חמישה חלקי שלוש עשרה". כאן ההבדל בין השלם לבין השבר ברור; השלם בלשון נקבה והמונה בלשון זכר. ואם אומר: "שנים עשר ועוד חמישה חלקי שלוש עשרה" אדע בבירור שמדובר כאן בשני שברים. ועל-כן, לדעתי, המונה יכול להישאר בלשון זכר, ואפשר ואפשר להסביר את לשון הזכר בכך שכאן מדובר בחלקים, ואינני רואה בזה כל ניגוד למספר סתמי כלשהו.

הא' איתן (הדברים נמסרו בכתב): (לפני שתיקן היו"ר את הטעות שנפלה בהזמנה לישיבה הזאת, שאלתי, למה "שתיים עשרה" ולא "שנים עשר"? הרי הכוונה איננה $12+5/13$, אלא "שנים עשר" (חלקים) ועוד חמישה חלקים...") (וכדברי הא' מנצור); לפי היגיון חמור צריך להיות: $12+5/13 =$ **שתיים עשרה** ועוד חמישה... ואילו $\frac{12+5}{13} =$ **שנים עשר** ועוד חמישה... אבל מי יוכל לעמוד בגזרה זו של המדקדק האכזר? אין ברה, לפי דעתי: אם תשלים האקדמיה עם השימוש המאובן של "חלקי", עליה להשלים עם שימוש המספרים "הנקביים" בכל מקום. אין זה רחוק מאוד מן השימוש של "כפול". מובן ש"חלוק" עדיף מן "חלקי", אך התקווה לקבלתו דלה. אגב: ההבדל בין שני הצירופים החשובניים הנ"ל אינו בא לידי ביטוי במלים, אלא על ידי הפסק הדיבור אחרי "שתיים עשרה" (אם לא נטיל את ההבחנה על אמירת "שנים עשר" מכאן ו"שתיים עשרה" מכאן). הדבר אינו שונה בשפות אחרות.

הא' בלאו: רבותי, אנו צריכים אפוא להצביע. יש לפנינו, בעצם, שתי אפשרויות: האפשרות האחת - להמשיך בהחלטת האקדמיה, שמקובלת כבר כמה שנים (הגב' בהט: חמש שנים, בוודאי). וכך מלמדים בבתי הספר וכדומה. אם נקבל את האפשרות הזאת, פירוש הדבר, המשך הקביעה שהמונה יאמר בלשון זכר, והמכנה בלשון נקבה. זה בעצם מובן

מאליו. האפשרות השנייה היא, שאנחנו נחזור בנו ונקבע, כי מאחר שאין כאן המלה "חלקים" כמלה חיה (וראיה - אנחנו אומרים "אחד חלקי", ואנחנו נזקקים למדרשי לשון "חלק אחד מחלקי" וכדומה כדי להסביר זאת), המונה אף הוא יהיה בלשון נקבה. אם נחליט כך, נחזור בנו למעשה מן ההחלטה הקודמת בעניין, עם כל אי הנעימות הכרוכה בכך, שלימדו כך בבתי הספר ובוודאי שנכתב כך גם בספרים; אלו בעצם שתי האפשרויות העומדות לפנינו. לאחר שנחליט על אחת מן האפשרויות האלה, נחליט אם נשאיר את "חלקי" או שנשנה ל"חלוק"; זו כבר שאלה בדרגה שנייה.

אני רוצה שנדע מה עומד כנגד מה. אם נשאיר את ההחלטה הקודמת, כפי שהציעה ועדת הדקדוק, יש לזה היתרון הגדול, שאיננו משנים את ההחלטה, ויש פה החיסרון, שאנחנו משתמשים במספר ממין זכר ואחר כך במספר ממין נקבה (הא' אבן-שושן: ערבוביה), אכן, אותה ערבוביה, שקשה מאוד להשתלט עליה. לעומת זה, אם נחליט על שני מספרי נקבה, יש לזה החיסרון השולי, שהאדונים איתן ומנצור הזכירו אותן; חיסרון שולי אמנם אבל קיים, דהיינו, משהו נעשה דר-משמעי. הדבר אינו נורא אבל קיים; לעומת זה היתרון הוא, שנשתמש רק במין נקבה, והשימוש יהיה פשוט. אנו מבליטים את העניין של "אחד", שאכן אותה ה"אחת" מנותקת מן "חלקי" שאחריה. זה הדבר שאנו חייבים להצביע עליו.

הצבעה

בעד הצעת הוועדה, שהמונה יהיה ממין זכר והמכנה ממין נקבה, ולפיכך ייאמר "אחד חלקי" ויהיה גם "שנים עשר פלוס" וכדומה - 3

בעד שינוי החלטתה הקודמת של האקדמיה, שהמונה והמכנה ייאמרו בלשון נקבה - כלומר - "שלוש חלקי שבע", "אחת חלקי שבע", היינו, במספר סתמי - 19

הוחלט ברוב קולות, לשנות את החלטת האקדמיה, ולקבוע, כי שבר ינוסח במספר סתמי, הן במונה הן במכנה.

ועתה נעבור לשתי אפשרויות נוספות שלפנינו.

הא' בן-חיים: מכיוון שהגענו לסוף הדרך, אני מבקש לנמק שוב את עניין "חלוק". הצעתי "חלוק" על פי "כפול", ועל פי "פחות". "חלוק" הוא הרבה יותר נוח לשימוש; קשה לבוא ולומר לתלמידים ש"שלוש חלקי חמש" שנשמע שגוי, מותר בנוסחה, אבל לעומת זה אסור במשפט כגון: "שלושה חלקי התפוח"; לכן הצעתי "חלוק", כיוון שתהיה לנו כאן מלה אחת מקובלת, כמו "פלוס", "מינוס" ו"כפול".

הא' מנצור: הדברים נכונים, אבל אני חושש, שאנחנו נעשה זאת על רגל אחת.

הא' בלאו: סליחה, אם מותר לי להסביר: הא' בן-חיים העלה בוועדת הדקדוק את המלה "חלוק", ואנחנו דננו בזה. היה רוב נגדה. אנחנו רגילים להביא את דעת הרוב, ואין אנחנו רגילים להביא את דעת המיעוט. רק כאשר מספר הקולות בעד שווה למספר הקולות נגד אנו מביאים את שתי הדעות. כאשר יש רוב קולות אנו מביאים את דעת הרוב, גם בגלל "עינא בישא", שכן אנו חוששים, שכל הוויכוח שהיה - יחזור.

הא' **מנצור**: חשבתי שלא עסקתם בכך בוועדה. (הא' **בלאו**: לא, לא! דננו בזה! הא' **אמיר**: ומה הייתה דעת הרוב? הא' **בלאו**: דעת הרוב הייתה, שמשתמשים בנקבה!) לא ראוי, שנדון בדבר כזה על רגל אחת!

הא' **בלאו**: אבל מבחינת העובדות, אין אנו דנים בכך על רגל אחת!

הא' **אירמאי**: אינני מתנגד להצעה "חלוק", אבל הביטוי "חלקי", המקובל בכל בתי-הספר, טעון לפחות דיון בוועדה למונחי המתמטיקה. לכן, אני מציע, לקבל את "חלקי" ואת "חלוק", ולהעביר את ההצעה של "חלקי" לוועדה למונחי המתמטיקה, כדי שתבדוק את העניין.

הא' **בלאו**: כוונתך לומר, "להעביר את ההצעה של 'חלוק'!"

הא' **אירמאי**: לא! קודם כול צריך לבדוק אם אפשר לבטל את "חלקי". (הא' **בלאו**: כן! ברור!) אחר כך צריך לדון בעניין "חלוק"; כי ביטול "חלקי" טעון אישור של משרד החינוך, ושל נציגי המורים ושל האוניברסיטאות וכדומה. בינתיים נציע את שני המונחים.

הא' **פורת**: נראה לי, שכל מי שלמד חשבון בבית-ספר יסודי בארץ (ואני עוד הספקתי ללמוד ב"בית ספר עממי", כפי שקראו לו אז), אינו תופס את "אחד" או "שניים חלקי" כ"שני חלקי"; וראייה לדבר שאומרים "שניים חלקי", ולא "שני חלקי"; ואומרים "אחד חלקי", ואין אומרים "חלק אחד של שלושה". כלומר, תופסים את המלה "חלקי" כמין מלה סתמית, מופשטת, בפני עצמה, כפי שציין הא' אירמאי, ולא מתוך זיקה למה שכתוב לפניה או למה שכתוב אחריה, אלא זו סתם "חלקי", וכמו שהחבר'ה אומרים: "תעשה את ה'חלקי' ותראה...". לכן אני אומר, שצריך לקבל את המלה "חלקי" כמין מונח טכני בשביל "שלוש חלקי ארבע" וכו'.

הא' **אבן-שושן**: אני, לצערי, חלוק על הא' בן-חיים בעניין "חלוק". בדרך כלל המלה "חלוק" בשימוש היום-יומי אין בה הרגשה של חלוקה, אלא של "חילוק בדעות", "מחלוקת" וכו"ב. המלה "חלקי" מכוונת ל"מחולק", בבית-הספר ובשימוש היום-יומי. לכן, אם תכניס את המלה "חלוק" כמלה חדשה, אינני יודע כיצד תתאים לעניין הזה. אני מציע לקבל את הצורה הפשוטה ביותר שמישהו הציע, אינני זוכר מי, ולומר: "חילוק"; נוציא גם את המלה "כפול" משימוש ונאמר: "כפל". יש ארבע פעולות חשבון: חיבור, חיסור, כפל וחילוק. לכן נאמר: "חמש חילוק שבע", או "מחולק"; אם אנו מעוניינים להחליף את "חלקי" לפי הצעתו של הא' בן-חיים, לא נחליף ב"חלוק". כדי לצאת ידי חובה אתה אומר: "שלוש כפל ארבע", "חמש חילוק שבע".

הא' **אמיר**: אשר לדברי אחרונינו, הללו נראים לי דחוקים; לעומת זה, אני חושב שאין לדחות דבר כגון "חלקי", הואיל ונשתגר זה עשרות בשנים, בפי דורי-דורות של תלמידים בבית-הספר, וגם אם יש בזה שיבוש מועט, מתלווה לכך חן של ותק, ושל סנטימנט וכיו"ב; גם זה גורם שצריך להביאו בחשבון. לפיכך אני מציע שנחזור ונשייר מה שקיים בידינו, "חלקי".

הא' **בלאו**: אם כן, רבותיי, שתי הצעות לפנינו: אם ההצבעה תכריע בכיוון מסוים, אצרך לזה את הצעתו של הא' אירמאי, אבל בשלב הזה לא אצרך את הצעתו. לפי מה שהחלטנו, המונה והמכנה המופיעים בשתי ההצעות יבואו כמספר סתמי, היינו, בלשון נקבה. ההצעת האחת גורסת, שנאמר: "שתיים חלקי שבע"; ההצעה השנייה גורסת שנאמר: "שתיים חלוק שבע". עלינו לבחור בין שתי הצורות האלה.

הצבעה

- בעד "שתיים חלקי שבע" - 20
- בעד "שתיים חלוק שבע" - 4

ההצעה לומר "שתיים חלקי שבע" - נתקבלה ברוב קולות.

ה.

הא' בלאו: אנו מקדמים בברכה את הפרופ' אליעזר רוזנמן, המומחה למקצוע, שהואיל לבוא ולעמוד לרשותנו בהסברים ובהבהרות, ככל שנזדקק.

עלינו לאשר מונחים אחדים, אשר ועד המינוח ושני הוועדים הסכימו עליהם, אך שונים הם ממה שפורסם בהודעת הסיכום. ואלו הם:

(מס' 76 במילון המוצע) - יבלת מחדדת - condyloma acuminatum (בהודעת הסיכום: "יבלת קונית", "יבלת חרוטית");

(מס' 127) - מבכירה מאחירה - elderly primigravida (בהודעת הסיכום: "מבכירה בכירה");

(מס' 240) - חדלון וסת - menopause (בהודעת הסיכום: "בלות", "הפסק וסת");

כמו כן יש לאשר תוספות לרשימה, תוספות שכבר אושרו לפני זמן רב בוועד הלשון, והסכימו להן שני הוועדים (כמופיע בנספח שכבר נשלח אליכם) בשינויים האלה:

כפיפה לפנים (ולא: קדימה) - anteflexio;

פנייה לפנים (ולא: קדימה) - anteversion;

וסת תכופה (ולא: תכיפות הווסת) - polymenorrhea;

מבחן התגובה לאוקסיטוצין (ולא: לפיטוצין) - oxitocine challenge test;

האם יש הערות?

הא' שלו: מונח מס' 240, אני מציע לומר: "תום הווסת".

הגב' הראבן: "תום הווסת" יכול שיובן "תום עונתה", עונתה של האישה שבכל חודש, ואילו כאן הכוונה להפסקה סופית, סיום הפוריות, על פי "חדל להיות לשרה אורח כנשים". לא כן?

הא' דותן: אכן, מצאנו במקרא את השורש חד"ל למשמעות הזאת עצמה, בכתוב: "חדל להיות לשרה אורח כנשים"; לפיכך המונח שהציעה הגב' הראבן הולם, וחבל לחדש.

הא' בלאו: היש מתנגדים לקביעת המונח "חדלון וסת"? אם אין ויכוח, אני מציע לאשר אותו.

המונח חדלון וסת התקבל בהסכמה, וכן לא הייתה התנגדות ל"יבלת מחדדת" ולתוספות שהוזכרו, ואף הן התקבלו בהסכמה.

הא' בלאו: שני הוועדים לא הכריעו בעניין מס' 251, monitoring, האם יהיה "מְשֻׁגָּח" כגזר מ"מְשֻׁגָּח" - monitor, מונח שכבר אושר במילון הקשר והאלקטרוניקה, או שמא יהיה "ניטור", כמשמש כבר במקצוע, וגזור מ"מוניטור", המשמש בשפה יותר מ"מְשֻׁגָּח" שטרם נקלט. אחרים מציעים להשתמש בשני המונחים גם יחד, אולי בבידול של משמעות ביניהם.

הא' **אירמאי**: המונח "משגוח" לא נקלט, וה"מוניטור" משמש אף למעקב. אין סיבה לומר "משגוח", כשיש שורש עברי נט"ר במשמע מעקב והשגחה, ואני מציע לקבל את המונח "ניטור", גם משום שהוא מזכיר את המונח הלועזי "מוניטור", וגם משום שהוא משמש בפועל.

הא' **בן-חיים**: ומדוע הציעו מלכתחילה "משגוח", ואף קיבלוהו במילון למונחי קשר ולאקטרוניקה? עדיף היה לנקוט לשון שיגוח או נטור!

הא' **אירמאי**: אין הכרח שהמכשיר והפועל יהיו משורש אחד.

הא' **זותן**: אכן, "משגוח" מונח לקוי הוא, ותעיד על כך המציאות, שלא קיבלה אותו. אני מציע לשקול את המונח "מְנִטוֹר", וממנו נגזור "ניטור".

הגב' **הראבן**: הרופאים מבקשים שנשמור על "ניטור", כיוון שמלה טובה היא, וכבר נמצאת בשימוש כל העוסקים במקצוע.

הא' **רוזנמן**: אכן, כך הדבר. איש אינו אומר בחוגינו "משגוח", אלא "מוניטור", ומקובל מאוד לומר "ניטור". אנשי המקצוע ימשיכו להשתמש בו, ולא יצלח הניסיון לשרש אותו ולהוציאו משימוש. על כן מוטב לאשר אותו.

הא' **בלאו**: אבל אין זה מקרה ראשון, שיש מונח המקובל והמשמש בציבור, ויש מונח של האקדמיה. זמן רב אורך עד שנקלט חידוש שלנו בציבור. הבה נצביע תחילה, אם רצוננו במונח אחד, או שיהיו שני מונחים.

ה צ ב ע ה

בעד "מוניטור" ו"ניטור" - שני מונחים - 14

הא' **אורבך**: אני חושב, שלא ברור על מה מצביעים. הבה נחליט תחילה על מה אנחנו מצביעים!

הא' **בן-חיים**: השאלה אשר עומדת לפני המליאה כרגע היא, כיצד ייאמר בעברית to monitor. מה יהיה הפועל ההולם, ושם הפעולה הגזור ממנו. אם נאמר "משגוח" - יהיה הפועל "למשגח", ושניהם אינם אהודים עליי, ואף שני הוועדים לא הכריעו לטובתם.

הא' **בלאו**: אכן, הא' דותן ערער על שם העצם "משגוח" גופו, שממנו מנסים לגזור פועל זה.

הא' **אירמאי**: אמנם השם הזה רק רשום במילון, ותו לא. אין לו צרכנים.

ה צ ב ע ה

בעד המונח "ניטור" ל-monitoring - 28
נגדו לא הצביע איש

המונח "ניטור" נתקבל בלא התנגדות.

הא' **בלאו**: מכיוון שהחלטנו כך, ומשתמע מכך כמובן שקיבלנו גם "לנטר" כפועל, ומכיוון שהקהל אומר "מוניטור" ולא "משגוח", האם נשנה את המלה "משגוח" למשהו אחר?

הא' **אירמאי**: אני מציע להחזיר את העניין הזה לוועד המינוח, לדיון ולהמלצה.

הוחלט להחזיר את הדיון במלה "משגוח" לוועד המינוח.

הא' **בלאו**: המונח האחרון שיש לדון בו בתחום הזה הוא מס' 127, "מבכירה מאחירה". מדובר באישה היולדת לראשונה כשהיא כבר מבוגרת, כמעט בסוף תקופת פירוונה, ויש בעיות מיוחדות בהיריון ובלידה ראשונה בגיל זה. בלועזית המונח הוא - elderly primigravida. "מאחירה" שהזכרתי נשמע עדיף מ"בוגרת, זקנה, באה בימים".

הא' **בנדויד**: אולי "אָפִּילָה", כגון פרי, הניתן לקראת סוף העונה, "פרות אפילים"?

הא' **אברמסון**: ושמה "מלקישה" מלשון "מלקוש"?

הא' **מגד** והא' **אירמאי**: "אָפִּילָה" - עדיף!

הא' **בלאו**: נערוך הצבעה ניסיונית, לברירת ההצעות הנראות לנו טובות מאחרות.

הצבעה

בעד "מבכירה מאחירה" - 8

בעד "מבכירה מאוחרת" - 5

בעד "מבכירה אפילה" - 4

בעד "מבכירה מלקישה" - 12

הא' **אמיר**: אני מציע את המונח "מבכירה מעריבה", משום שהיא יולדת בערוב תקופת הפיריון שלה.

הא' **בלאו**: רבותיי, מי בעד "מבכירה מעריבה"? - קול אחד! נצביע שוב, כדי להחליט בין ההצעה הראשונה, "מבכירה מאחירה", לבין ההצעה שלפני האחרונה, "מבכירה מלקישה", שתי ההצעות שקיבלו מספר גדול יותר של קולות.

הצבעה

בעד ההצעה "מבכירה מאחירה" - 16

בעד ההצעה "מבכירה מלקישה" - 9

ההצעה "מבכירה מאחירה" נתקבלה.

הא' בלאו: אנחנו צריכים לאשר עכשיו את כל מונחי הגינקולוגיה. מי בעד אישורם: (הצבעה: המשתתפים הצביעו בעד אישור המונחים). אני קובע, שאכן אושרו מונחי הגינקולוגיה.
פרופסור רוזמן, הרבה הרבה תודות לך על תרומתך, ועל מאמציך למען עבודת האקדמיה ולמען מונחי הגינקולוגיה.

הגב' בהט: אכן, תודה מרובה. הפרופ' רוזמן מלווה את הוועדה זה כמה שנים! כמה שנים? (הא' בלאו: על כל פנים, הוא איננו מלווה מאחיר...) שמונה שנים! והוא עוד יוסיף לתרום לנו, יוסיף וילווה אותנו. ערבה לנו תורתך, פרופ' רוזמן!

1.

הא' ינאי: מונח לפניכם דוח המזכירות המדעית לשנה שעברה, שנת התשמ"ג.

הא' אפרתי: הצעת התקציב לשנה זו, התשמ"ד, מוגשת פה, ותסופח אל זיכרונות הדברים.

הא' בלאו: לפני שנתפזר, אבקש, שתואילו לאשר את זיכרונות הדברים של שתי הישיבות האחרונות, קנ"ט-ק"ס וקס"ב-קס"ג (קס"א הייתה ישיבת בחירות).

הא' דותן: לא קיבלנו אותם.

הא' ינאי: זיכרונות הדברים מישיבות קס"ב וקס"ג חולקו היום לחברי האקדמיה.

הא' דותן: את אלו איננו מוכנים לאשר, כי טרם עיינו בהם.

הא' ינאי: את זיכרונות הדברים מישיבות קנ"ט-ק"ס שלחנו אליכם לפני שלושה שבועות!

הא' דותן: את אלו נאשר, אם אין התנגדות.

הא' בלאו: אני קובע אפוא, שזיכרונות הדברים מישיבות קנ"ט-ק"ס אושרו, ואני מודה לכם, ונועל בזה את הישיבה.